

Kalendarium życia i twórczości Bartosza Paprockiego

opracowanie autorskie: dr Bogumiła Dumowska

ok. 1543 r., Paprocka Wola, Głogoły (później Paprotki Gogoły), parafia sierpska (nie zachowały się dokumenty parafialne potwierdzające rok urodzenia pisarza)	urodził się Bartosz Paprocki herbu Jastrzębiec, syn Andrzeja (Jędrzeja) Paprockiego i Elżbiety z Jeżewskich (również herbu Jastrzębiec); Rosłaniec – brat Bartosza proboszcz płoński; Wojciech – młodszy brat Bartosza, otrzymał ojcowiznę na ziemi krakowskiej; Zofia – siostra Bartosza, z męża Godziszewska	ustalono rok urodzenia pisarza ok. 1543 (to najczęściej wymieniana data) na podstawie jego wzmianki w datowanej publikacji, w której mówi o tym, że żyje prawie 70 lat; w polskich publikacjach najczęściej posługiwał się imieniem 'Bartosz', w czeskich 'Bartoloměj, tej samej formy imienia używają czescy slawiści' ¹
	studia w Akademii Krakowskiej; nauczycielem Bartosza Paprockiego był mistrz Walenty z Rawy, dziekan wydziału filozoficznego	informacja z „Herbów rycerstwa polskiego” (wydanie K.J. Turowskiego z 1858r. ²)
	pobył na dworach zamożnych krewnych: Stanisława Modliszewskiego oraz Piotra Gorajewskiego z Goraja	informacja z „Herbów rycerstwa polskiego” ³ informacja z dedykacji „Ogrodu królewskiego” ⁴
	powrót do majątku rodziców w ziemi dobrzyńskiej (według ówczesnego podziału terytorialnego)	
ok. 1569 r.	małżeństwo z Jadwigą Kosobudzką, kasztelaną sierpską, właścicielką Krajkowa i połowy Lipy, „bogata wdowa po pierwszym mężu Wiśniowskim, staroście mławskim, a po drugim	informacja z „Herbów rycerstwa polskiego” (Paprocki zapisał to nazwisko: 'Kosobucka', Encyklopedia Powszechna Orgelbranda ⁵ : 'Kossobudzka', K. Bartoszewicz: 'Kosobudzka' ⁶)

1 np. **Bartoloměj** Paprocki, *Zrcadlo slavného margrabství morawského*, Olomuniec 1593; E. Petru, *Autor dvou literatur w: Bartoloměj Paprocki z Hlohoh: O válce turecké a jiné příběhy*, Praga 1982; debiutancką „Historię żalosa...” podpisał: „przez **Bartosza** Paprockiego” (napisana), podobnie jest ze strona tytułową „Herbów rycerstwa polskiego” czy wstępem do tego dzieła, który kończy: **Bartosz** Paprocki szlachcic polski (podobną formę imienia zastosował w pozostałych dziełach polskojęzycznych: np. w „Panoszy”, „Kole rycerskim”); polscy edytorzy i badacze posługują się najczęściej formą imienia, którą stosował sam Paprocki: '**Bartosz**' (Jan Czubek, Kazimierz Bartoszewicz, Agnieszka Tułowiecka albo przytaczają obie formy; **Bartłomiej (Bartosz)**: (Stanisław Tarnowski, Jerzy Ziomek).

2 B. Paprocki, *Herby rycerstwa polskiego*, oprac. K. J. Turowski, Akademia Umiejętności, Kraków 1858.

3 Tamże; wszystkie informacje pochodzące z *Herbów rycerstwa polskiego* B. Paprockiego zostały ustalone na podstawie wydania K. J. Turowskiego z 1858 r.

4 B. Paprocki, *Ogród królewski*, Praga 1599.

5 *Encyklopedia Powszechna*, Nakład, druk i własność S. Orgelbranda, Księgarza i Typografa, Warszawa 1865.

	Życzku”	
	nagły wyjazd Bartosza Paprockiego z majątku spowodowany konfliktem małżeńskim	
	pobyt Bartosza Paprockiego na dworze sekretarza królewskiego Andrzeja Taranowskiego, wyjazd z drugim poselstwem Taranowskiego do sułtana Sulima, do Stambułu; powrót do Rzeczypospolitej przez Wołoszę, zetknięcie się z problemem najazdów tatarskich na południowo-wschodnich rubieżach Rzeczypospolitej	informacja z dedykacji utworu „Dziesięcioro przykazanie mężowo...” ⁷
1572 r.	śmierć żony, Jadwigi Kosobudzkiej, która zostaje pochowana w majątku w Krajkowie	informacja z „Herbów rycerstwa polskiego”
	powrót Bartosza Paprockiego na ojcowiznę; otrzymanie godności podczaszego ziemi dobrzyńskiej	'podczaszy' z łac. pocillator, subpincerna; godność sługi królewskiego kosztującego przed podaniem napoje na stół biesiadującego króla; „pomocnik i zastępca cześnika jak podstoli stolnika, później wyrósł ponad niego” ⁸
1575 r. debiut pisarski Bartosza Paprockiego”Historia żalosa o prędkości i okrutności tatarskiej a o srogim mordowaniu i popsowaniu ziemie ruskiej i podolskiej, które się stało księżycu października roku 1575”, w drukarni Szaffenberga przypisana Anzelmowi, staroście rawskiemu, Kraków 1575	turcyk (wiersz podejmujący temat walki z poganami); epicka relacja (kronikarskie zestawienie) przedstawiająca najazd Tatarów i polską obronę południowo – wschodnich ziem Rzeczypospolitej, mnogość szczegółowych opisów potyczek i bitew, mnogość nazwisk polskich szlachciców, obrońców Rzeczypospolitej	wspomnienie o charakterze elegijnym poświęcone ziemiom wschodnim spustoszonej przez pogan
1575 r. „Dziesięcioro przykazanie mężowo, które każda pocziwa a cnotliwa małżonka ma umieć, a po Bożem Przykazaniu pierwsze ma być o tem jej myślenie, pilnie je w sercu	satyra antyfeministyczna, wielokrotnie wznawiana (8 znanych wydań w wieku XVI i XVII)	utwór przedstawia relacje małżeńskie według scenariusza konfliktu płci, osią konstrukcyjną jest dialog męża i żony, dedykacja Andrzejowi Taranowskiemu, który miał się

6 K. Bartoszewicz, *Szkice i portrety literackie*, t. 1, Kraków 1930.

7 B. Paprocki, *Dziesięcioro przykazanie mężowo...*, Kraków 1575.

8 Z. Gloger, *Księgi rzeczy polskich*, nakładem Macierzy Polskiej, Lwów 1896.

<p>swem chować a nigdy go nie ma odmieniać; zebrane z rozmaitego pisma filozofów, doktorów świętych. Masz też dziesięcioro przykazanie żony od niej zmyślone, które każdy małżonek ma przeczytać”, w drukarni Macieja Wirzbięty, przypisane Andrzejowi Taranowskiemu, sekretarzowi królewskiemu, Kraków 1575.</p>		<p>wkrótce ożenić; Paprocki pisze w dedykacji, że „słyszał jeżdżąc po rozlicznej stronie jak pewien mąż bacznym udzielał tych przykazań swojej żonie, a ona „pięknie łagodząc” nawzajem mu swoje dała”</p>
<p>1575 r. „Panosza to jest wysławianie panów i paniąt ziem ruskich i podolskich z męstwa, z obyczajów i z innych spraw pocziwych, którymi oni porównali z onymi Greckimi i Trojańskimi mężmi, także też mądrzymi, Rzymskimi i innymi państw rozmaitych Rycerzami, z Oratory i Philosophy, osmią wierszów tylko co przedniejsze osoby opisane”, Kraków 1575; utwór dedykowany wojewodzie podolskiemu Mikołajowi Mieleckiemu herbu Gryf, z drzeworytami herbów i wizerunkami królów polskich</p>	<p>pierwszy herbarz Bartosza Paprockiego przedstawiający szlachciców ziem południowo – wschodnich Rzeczypospolitej walczących z tatarami, patos opisu cnót rycerskich przeplatający się z elementami dobrodusznego humoru; „szkoła Mikołaja Reja” w realizmie opisu szlachciców jako odbicie klimatu Rzeczypospolitej Babińskiej i jej „wesołego towarzystwa”; ducha „Panoszy” odnaleźć można w kreacjach bohaterów w komediach Fredry i w Trylogii Henryka Sienkiewicza</p>	<p>zasadą konstrukcyjną herbarza (czy quasi-herbarza) jest przedstawienie wizerunku herbu rodowego szlachcica i wiersza na herb (stemma) sławiącego odwagę i męstwo obrońców Rzeczypospolitej przyrównane do waleczności starożytnych bohaterów;</p>
<p>1576 r. „Koło rycerskie w którym rozmaite stworzenia rozmowy swe mają, skąd człowiek może przykład wziąć, jako ma sam żyć, insze uczyć, czego się wystrzegać”, Kraków 1576; w 1576 roku ukazały się 3 edycje dzieła</p>	<p>tłumaczenie i artystyczne opracowanie bajek Ezopa przedstawiające środowisko szlachty polskiej, pismo satyryczne na sejm elekcyjny 1575 roku; aluzje do walk politycznych tego okresu; wątki społeczne i obyczajowe; Paprocki opowiada się za obozem politycznym, do którego należeli również bracia Zborowscy i Jan Zamojski, które to ugrupowanie wprowadziło na tron wojewodę siedmiogrodzkiego, późniejszego króla Stefana Batorego; potępienie swobód szlachty, samowoli urzędników królewskich, wygórowanych ambicji magnaterii...</p>	<p>wykorzystanie popularnej formy bajki jako utworu o charakterze moralizatorskim zawierającym mądrość życiową; nowa koncepcja świata przedstawionego w bajce jako ożywionego kosmosu, wprowadzenie nowych bohaterów lirycznych (minerały, przedmioty codziennego użytku...), zamierzony chaos kompozycyjny, ograniczenie wtrętów łacińskich</p>

1577 r.	udział Paprockiego w wyprawie przeciw zbuntowanym Gdańszczanom pod chorągwią Jana Zborowskiego, kasztelana gnieźnieńskiego (początek panowania Stefana Batorego)	Rzeczpospolita w XVI wieku była państwem o rozległym terytorium zyskującym znaczny potencjał gospodarczy dzięki handlowi zbożem, drewnem, potażem (popiół), skórami; do Polski drogą morską sprowadzano sukna, przyprawy, owoce cytrusowe; wzrosła rola Gdańska jako portu morskiego oraz pozycja zamożnych mieszczan gdańskich
1578 r. „Hetman albo Własny konterfekt hetmański skąd się siła wojennych postępów każdy nauczyć może”, dedykowane Samuelowi Zborowskiemu, Siebeneycher, Kraków 1578.	pierwsze dziełko wojskowe w języku polskim, zawiera treści polityczne, tłumaczenie (częściowo) autorów starożytnych i łacińskich	w utworze przywołane są polskie realia, np., postać Władysława Jagiełły, zwycięskiego „króla prawie świętego” (określenie Paprockiego, którego użył w „Hetmanie”) dowodzącego wojskami polsko – litewskimi w zwycięskiej bitwie z Krzyżakami w 1410 r.
1578 r. „Gniazdo cnoty, skąd Herby Rycerstwa sławnego Królestwa Polskiego, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Ruskiego, Pruskiego, Mazowieckiego, Żmudzkiego, y inszych Państw do tego Królestwa należących Książąt, y Panów, początek swoy maią”, Kraków 1578.	herbarz eksponujący legendę herbową rodu szlacheckiego oraz interpretację godła uwzględniającą „początek” rodu i jego dzieje (inna koncepcja herbarza niż w „Panoszy”); próba przedstawienia herbów, genealogii rodowej całej (niespełna) szlachty polskiej	zachował się egzemplarz „Gniazda” między rękopisami hr. Tołstoja w białoruskim ⁹ przekładzie („Kniha Sowiet woinskij” z XVII wieku)- tę informację przekazuje również Karel Krejčí ¹⁰
1578 r. „Król albo Księgi króla nauczające”, w drukarni Garwolczyka, Kraków 1578.	dziełko o treści politycznej prozą, opracowane na podstawie wersji łacińskiej pióra hiszpańskiego autora Furiusza Ceriolana, dedykowane Andrzejowi hrabiemu Tęczyńskiemu	
1579 r. „Senator”, w drukarni Macieja Garwolczyka. Kraków 1579.	dziełko treści politycznej prozą przełożone z łacińskiego tłumaczenia przez Schardiusza,	

⁹ taką informację zawiera *Encyklopedia Powszechna Orgelbranda*, op. cit.

¹⁰ K. Krejčí, *Paprocki z Hlohohol a Paprocké Vúle. Život – dílo – forma a jazyk*. Praga 1946. *Wybrane studia : kultura, literatura, folklor*, przekł. E. M. Hunca i inni, Warszawa 1972.

<p>.....</p> <p>1979 r.</p>	<p>hiszpańskiego autora Furiusza Ceriolana z Walencji, dedykowane braciom Zborowskim: Piotrowi, Janowi, Andrzejowi i Samuelowi</p> <p>.....</p> <p>pierwszy pobyt Paprockiego w Czechach</p>	<p>.....</p> <p>informacja K. Bartoszewicza¹¹</p>
<p>1581 r. „Wesele bogiń z szczęśliwego zwycięstwa... Kraków 1581.</p>		
<p>1582 r. „Tryumf satyrów leśnych, syren wodnych, planet niebieskich z szczęśliwego zwrócenia króla polskiego Stefana do państw jego...” Kraków 1582.</p>		
<p>1584 r. „Herby rycerstwa polskiego”, dedykowane królowi Stefanowi Batoremu, w drukarni Macieja Garwolczyka, Kraków 1584.</p>	<p>monumentalny herbarz szlachty Rzeczypospolitej Obojga Narodów, największe dzieło heraldyczne i genealogiczne Paprockiego (w języku polskim). Składa się z 5 ksiąg: księga I zawiera zestaw polskich rodów królewskich od legendarnej postaci Lecha, księga II ukazuje „dawność stanu szlacheckiego” czyli historię rdzennie polskich rodów szlacheckich, księga III „herby familij dawnych i znaczenie zasłużonych w królestwie” (rodzin polskich, ale obcego pochodzenia), księga IV pokazuje „początek Pogoni herbu wielkiego księstwa litewskiego” i litewskich rodów szlacheckich, księga V mówi o „herbiech powiatowych, a przedniejszych miast w każdym województwie i w ziemiach do królestwa przynależących”</p>	<p>Paprocki nadwornym pisarzem króla Stefana Batorego, od którego otrzymuje roczny jurgielt (pensję); w „Herbach...” znajduje się m.in. nazwa „Sierpc”, „Sierpienica”, „dom¹² Sierpskich” (dawni właściciele Sierpca) – z herbem rodu Prawdzic, ziemia dobrzyńska (z herbem), województwo płockie (z herbem), informacje genealogiczne dot. rodu Paprockich herbu Jastrzębiec; na odwrocie strony tytułowej drzeworyt z wizerunkiem Stefana Batorego z łacińskim podpisem: Stefan Batory król polski i wielki książę litewski, dalej obszerna dedykacja skierowana do króla, wstęp do czytelnika podpisany „Bartosz Paprocki szlachcic polski”, wiersze łacińskie podkreślające wielkość dzieła Paprockiego (rodzaj XVI – wiecznej reklamy); rozpoczyna dzieło wizerunek Orła królewskiego, czyli Orła w koronie („o</p>

11 K. Bartoszewicz, *Szkice i portrety literackie*, op. cit.

12 słowa 'dom' używa Paprocki w znaczeniu „ród”, „rodzina”

		początku Orła herbu, który królom tylko a królestwu należy”, który zapowiada wyjaśnienie pochodzenia godła państwa oraz patriotyczny wiersz „na herb” po łacinie, w którym Paprocki podkreśla wartość ojczyzny i służby dla niej ¹³
1586 r.	rozpoczyna się drugi pobyt Paprockiego w Czechach	informacja K. Bartoszewicza ¹⁵
1587 r. „Upominek albo Przestroga zacnemu narodowi polskiemu”	„jest to jadowita satyra rządów Stefana Batorego i Jana Zamojskiego” ¹⁴	ocena autora hasła 'Paprocki' w <i>Encyklopedii Powszechnej Orgelbranda</i> ¹⁶
1588 r. „Pamięć nierządu w Polsce przez dwie frakcje uczynionego”	„pisemko uszczypliwe (...) przeciwko Zamojskiemu wymierzone”	ocena autora hasła 'Paprocki' w <i>Encyklopedii Powszechnej Orgelbranda</i> ¹⁷
25 stycznia 1588 r.	Bartosz Paprocki prawdopodobnie uczestniczy w bitwie pod Byczyną (zna przebieg bitwy z autopsji); bitwa była konfrontacją zbrojną wojsk Maksymiliana II Habsburga, namaszczonego przez prymasa Uchańskiego kandydata do polskiej korony z wojskami Rzeczypospolitej dowodzonymi przez Jana Zamojskiego (z udziałem polskiej husarii); po bitwie zwycięski Zamojski więzi przez 1,5 roku Maksymiliana II Habsburga; królem Polski jest Stefan Batory	informacja pochodzi od samego Paprockiego z okresu, gdy przebywał już w Czechach (w czeskim dziełku „Rozmowa kolatora z proboszczem”)
1588 r. (data prawdopodobna) „Na harde a wszeteczne śpiewanie Joachima Bielskiego o byczyńskiej potrzebie” (bitwie) [polemika z Pieśnią Joachima Bielskiego]	pieśń Bielskiego została wydana w pierwszych dniach lutego 1588 r., Paprocki znajdował się wtedy prawdopodobnie już poza	informacja pochodzi od Jana Czubka ¹⁸ , wydawcy patriotycznej pieśni Joachima Bielskiego i odpowiedzi (pamfletu) Bartosza

13 w wolnym tłumaczeniu: ' nikt nie szczydzi się przynależnością do wielkiego Świata tak bardzo, jak godna służbą dla wielkiej i świetnej ojczyzny'

14 *Encyklopedia Powszechna Orgelbranda*, op. cit.

15 K. Bartoszewicz, *Szkice...*, op. cit.

16 *Encyklopedia Powszechna Orgelbranda*, op. cit.; inne źródła wskazują rok 1588

17 Tamże

18 B. Paprocki, *Joachima Bielskiego Pieśń nowa o szczęśliwej potrzebie pod Byczyną i Bartosza Paprockiego Odpowiedź*, wyd. Jan Czubek, Akademia Umiejętności, Kraków 1910.

	granicami Rzeczypospolitej	Paprockiego
ok. 1590 r. (data prawdopodobna) „Próba cnót dobrych: k'temu nauka do obyczajów poćciwych itd.”, Kraków [bez daty wydania]	nauka „zacnego człowieka jako żonę ma karać”, ale też „żonę dobrą miłować, czić”; praktyczne rady karania „złych żon”: „bij godzinę”, „polewaj wodą”, „obwiąż jej koszulę czyście koło głowy”; ale też „męża bijącego dobrą żonę” uważał za godnego potępienia i surowego ukarania	informacja K. Bartoszewicza ¹⁹
„Nauka rozmaitych Philosophów obierania żony Jako młodzieńcom jedni radzą, drudzy odradzają żenić się dla przyczyn rozmaitych” [bez miejsca i daty wydania]	przywołuje mędrców starożytnych: Likurga, Chilona, Demokryta (!), Kleobula, zwolenników bezżeństwa lub przeciwników kobiet	„okazanie (wywód Paprockiego) skąd się białogłowy rodzą”: „z ziemi, morza, a przeważnie od zwierząt najwięcej wstrętnych i pogardzanych” - informacja K. Bartoszewicza ²⁰
1593 r. „Zrcadlo sławného margrabství morawského”, Ołomuniec 1593[„Zwierciadło sławnego Margrabstwa Morawskiego”]	obszerne dzieło zawierające wizerunki osób (w tym stanu duchownego), herbów i panoramy miast, napisane pierwotnie po polsku i przetłumaczone na język czeski przez Jana Wodiczkę; zawiera dzieje Moraw z genealogią szlachty morawskiej; rodowody szlachty Księstwa Opawskiego; jest to herbarz szlachty morawskiej (tłumaczenie na język niemiecki we fragmentach Krzysztof Pfeiffer pt. „Paprotzkus, enucleatus”, Lipsk 1730 i we Wrocławiu w 1741)	czeski sławista, Jaroslav Jireček, uważa, że jest to pierwsze dzieło czeskie Paprockiego ²¹
1595 r. „Nauka y przestrogi na różne przypadki ludzkie z pisma	krytyka kobiet, ale w tonie pojednawczym: „żona jest	

19 K. Bartoszewicz, *Szkice...*, op. cit.

20 Tamże

21 Časopis Musea Kralostvi Českeho 1866

<p>doktorów y z inszych uczonych” [w drukarni Sternackiego wCzechach]</p>	<p>wiernym przyjacielem domu”, po czym dodaje, że to rzadkość; „nie w każdej się taka złość pokaże”, ale należy uwierzyć „mędrcom i prorokom”, którzy „wiele przypisują temu narodowi” (czyli kobietom), ponieważ według Paprockiego kobiety zostały stworzone „z boku kości” (Adama), a tam przecież „największe schadzają się złości”</p>	
<p>1597 r. „Nová krotchvíle [...] Na tři díly rozdělená” cz. 1</p> <p>1598 r. „Nová krotchvíle [...] Na tři díly rozdělená” cz. 2</p> <p>1600 r. „Nová krotchvíle [...] Na tři díly rozdělená” cz. 3</p>		<p>Paprocki posłużył się własnym, polskojęzycznym dziełem „Próba cnót dobrych”, wydanym w 1595 r.</p> <p>cz. 2 „Novej Krotchvili” zawiera tłumaczenie 95 fraszek Jana Kochanowskiego (informację podaje <i>Bibliografia literatury polskiej „Nowy Korbut”</i>²²</p> <p>zamyka pierwszy okres twórczości Paprockiego na emigracji; cezurą jest dla czeskich badaczy rok 1600.</p>
<p>czeskie przekłady Bartosza Paprockiego utworów Mikołaja Reja i Jana Kochanowskiego</p>		<p>czeski przekład fragmentu poematu „Muzy” Jana Kochanowskiego (23 wersy – od 41 do 63) opatrzył Paprocki tytułem „Těžká jest věc člověku s Bohy bojovati”; dodał następnie pokazny (reprezentatywny, kilkadziesiąt utworów) zestaw fraszek;</p>

²² *Bibliografia literatury polskiej Nowy Korbut*, t. 2, Warszawa 1964, s. 339 (liczba fraszek skorygowana na 86)

		niektórzy slawiści czescy uważają, że jest to najlepszy jak dotąd czeski przekład utworów Kochanowskiego
1598 r. (24 lutego) indygenat czyli uhonorowanie tytułem szlacheckim (Paprocki symbolicznie zostaje zaliczony w poczet szlachty czeskiej)	Bartosz Paprocki zostaje obdarzony indygenatem od stanów koronnych	informację podaje <i>Encyklopedia Powszechna</i> Orgelbranda (Warszawa 1865.t. XX, s. 347 - 350)
do 1598 roku Paprocki przebywa w Kromieryżu, w pałacu arcybiskupim	jego protektorem i opiekunem jest arcybiskup Stanisław Pawłowski z Ołomuńca	w okresie pobytu w Kromieryżu na Morawach Paprocki gromadzi materiał do herbarza szlachty morawskiej („Zrcadlo...”), historyczno – genealogicznego opisu Moraw; przechodzi na pozycje antyreformacyjne; cele polityczne Paprockiego z tego okresu: unia polsko – czeska pod berłem Habsburgów, ekspansja katolicyzmu na wschodzie Europy, krucjata antyturecka
po roku 1598 (śmierć biskupa Pawłowskiego), pobyt na zamku w Budyni na zaproszenie Zbynka Zajica z Hazmburku oraz na zamku w Białej u Alesza Berki z Dubnej		
1599 r. ukazuje się „Ogród królewski”, Praga 1599.	obszerne dzieło zawierające dzieje Austrii, Czech i Polski oraz państw przyległych z licznymi drzeworytami;	skróconego przekładu dzieła na język niemiecki dokonał Jerzy Friedrich w XVII wieku, niemiecki przekład jest przechowywany wśród rękopisów w bibliotece królewskiej w Dreźnie
1600 r. „Wyrwas z Dykasem” - satyryczny dialog przeciw niewiastom Mikołaja Reja przetłumaczony przez Paprockiego na język czeski		

<p>1601 r. „Staw manželský ku příkladu a naučení mladým manželům sepsány”</p>	<p>tę książeczkę umieszczono na indeksie dzieł zakazanych</p>	<p>Jireček podaje, że jest to czeskie tłumaczenie „Nauk rozmaitych filozofów obierania żony”²⁴ w dalszej części tytułu „pięćset żartów i uciśszych przykładów”</p>
<p>..... 1601 r. „Třinácte tabulí věku lidského”</p>	<p>..... do tego dzieła dołączył Paprocki nie wymieniając autora kolejne dystychy Jana Kochanowskiego ze zbioru „Na XII tablic ludzkiego żywota”</p>	<p>.....</p>
<p>1602 r. „Obora aneb zahrada” [„Zwierzyniec albo Ogród”]</p>	<p>.....</p>	<p>jest to czeska wersja „Koła rycerskiego” z mocniejszą niż w „Kole” tendencją moralizatorską - informacja J. Magnuszewskiego i Z. Tarajło- Lipowskiej²⁵</p>
<p>1602 r. „Diadochos, id est successio jinák Posloupnost knížat a králův českých, biskupův i arcibiskupův pražských a všech třech stavův slavného kralovství ceského, to jest panského, rytířského a městského”, Praga 1602 [Diadochos to jest sukcesja , czyli Następstwo książąt i królów czeskich, biskupów i arcybiskupów praskich i trzech stanów sławneho Królestwa Czeskiego, to jest pańskiego, rycerskiego i mieszczkańskiego]</p>	<p>..... utwór polemiczno – religijny z rozbudowanymi dedykacjami, w które wplecione zostały prebarokowe emblematy o charakterze heraldycznym²³. dzieło historyczno – genealogiczne, zawiera genealogie panów czeskich; opisuje rodowód i krótkie dzieje książąt i królów czeskich, w układzie chronologicznym przedstawia biskupów i arcybiskupów oraz fundacje klasztorów; zawiera historię wojny tureckiej 1593 – 1597, organizację urzędów Królestwa Czeskiego, porządek sądów; cz. III przedstawia genealogię wybranych rodów</p>	<p>..... dzieło powstało w Budyni, Paprocki napisał je w języku czeskim (poprawiał mu je tylko Rafał Sobiehrd Miszowski) – informację podaje <i>Encyklopedia Powszechna</i> Orgelbranda; przetłumaczone przez Paprockiego napisy „głagolicko – słowiańskie w Pradze dochowane” - informacja z „Herbów rycerstwa polskiego”</p>

23 Z. Tarajło - Lipowska, *Historia literatury czeskiej*, op. cit.

24 Časopis Musea Kralovství Českeho 1866; w piśmiennictwie polskim podaje tę informację Józef Magnuszewski w opracowaniu *Literatura polska a literatura czeska do połowy XVIII wieku w: Literatura staropolska w kontekście europejskim (Związki i analogie). Materiały konferencji naukowej poświęconej zagadnieniom komparastyki (27 – 29 X 1975)*, red. T. Michałowska i J. Ślaski, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii nauk, Wrocław 1977; Magnuszewski posiłkował się monografią Karela Krejčego *Bartoloměj Paprocki z Holohol a Paprocke Vůle*, Praga 1946.

25 Z. Tarajło – Lipowska, *Historia literatury czeskiej. Zarys*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław 2010.

	czeskich, opis miast czeskich oraz historię Pragi	
1605 r. [.....]	współpraca z benedyktyinem Piotrem Loderekerem przy polskim dziele jego słownika (siedmiojęzycznego: łacińsko-włosko-dalmatyńsko-niemiecko- węgiersko- czesko-polskiego) [.....]	[.....]
1606 r.	wyjazd Paprockiego na Morawy spowodowany niepokojami religijnymi, a potem na Śląsk, gdzie mieszka w mieście Raciborzu oraz w Urbanowicach pod Opolem	
1607 r. „Rozmlouvani kolatota s fararem”		polska wersja językowa „Rozmowa podawce z plebanem” z 1611 r.
//////////////////////////////////// 1609 r. „Stambuch Slezky”, Brün 1609[„Sztambuch Śląski”]	//////////////////////////////////// dzieło ozdobione licznymi drzeworytami zawiera 20 rozmów gospodarza z gościem na różne tematy (religijne, społeczne, polityczne) bliskie rodzinom szlacheckim zamieszkałym na Śląsku; Paprocki przedstawia wybrane, pojedyncze herby śląskich rodów szlacheckich (20 rodów) oraz genealogię rodów; w części ostatniej dzieła zatytułowanej „Strom (drzewo) z erbów starodawnych rodum uczinieny” opisuje herby z wizerunkami podków	//////////////////////////////////// informacja z <i>Encyklopedii Powszechnej</i> Orgelbranda oraz z „Historii literatury czeskiej” Z. Tarajło- Lipowskiej
1610 r.	powrót do Polski, majątek rodzinny przeszedł na własność dłużników; Paprocki nie miał potomstwa ani bliskiej rodziny; pobyt u opatów w Wąchocku i Lędzie	

1613 r. „Nauki i przestrogi” (cz. I); pracę nad cz. II przerwała śmierć pisarza	podczas pobytu w Lędzie pracował nad ostatnim swoim dziełem	
27 grudnia 1614 r. Bartosz Paprocki umiera we Lwowie	zostaje pochowany w klasztorze oo. franciszkanów	